

Sözə, bədii mətnlərə tarixin bütün dövrlərində ehtiyac olub. Söz – zamanın biləyindən yapışan, onun nəbzini yoxlayan bir təbib olub həmişə. Gərdişin əli hər yerdən üzüləndə, dünya qələmin gücünə, bədii sözə söykənib. Bunu zaman-zaman sınaqlardan keçən ədəbiyyatımız da təsdiqləyir. Təəssüf ki, yazılan gözəl əsərlərlə yanaşı, bu günün mənzərəsi fonunda yaşanan xaos bir söz bumuna da şahid oluruq. Bu, əsl sözə qiymət verən oxucularda bir xəyal qırıqlığı yaradır. Ədəbi mühitdə yaşananlar, məsələn, yaşından, təcrübəsindən, istedadından asılı olmayaraq, romançılığa aludə olmağın bu gün bir dəb halını alması, nəticədə sözün urvatdan düşməsi ədəbiyyatsevərləri məyus edir. Belə də klassiklərimizin tarixin dolanbaclarından keçib gəlmiş əsərlərinə bir daha üz tutmağa dərin ehtiyac duyulur. Bu baxımdan, böyük sənətkarlarımızın əsərlərindən örnəklər verməyi planlaşdırmışıq. Azərbaycan ədəbiyyatının görkəmli ədiblərindən olan İlyas Əfəndiyevin “Qarı dağı” hekayəsi ilə missiyamızı davam etdiririk.

Şəhər otuz doqquz gün mühasirədə qalaraq, uzaq məmləkətdən qoşun çəkib gəlmiş şahla vuruşdu. Qırxıncı gün şahın iyirmiyəşli cəsur oğlu Maliktac beş yüz nəfər seçmə pəhləvanla hasarın bir tərəfindən hücum edib şəhərə girdi. Onun ardınca bütün qoşun yol tapıb şəhərə doldu.

Yerli əhəlinin inadından və təslim olmaq üçün dəfələrlə edilmiş təklifi rədd etmələrindən qəzəblənmiş şah, vəzirini Taygöz Yusifi çağıraraq kimsəyə aman verməməyi əmr etdi.

Taygöz Yusif şəhərin sağ qalmış yeddi min əhəlisini uşaqdan-böyüyə qılıncdan keçirdi. Evlər dağıldı. Qan su yerinə axdı.

Üçgünlük qırğından sonra şah şəhərdən çıxıb yaşıl bir təpə üstündə çadırlar qurdurdu. Üç gün, üç gecə şadıvanlıq etməyi, qalibiyyət bədalləri qaldırmağı qoşun əhlinə əmr etdi.

Qızıl işləməli, firuzə rəngli kuzələr yeddiillik Şiraz şərabları ilə dolduruldu. Əti məcun olan beşilik qara erkəklər kəsildi. Ovçular Qarabağ meşələrindən tükləri alov kimi yanan qırqovullar gətirdilər.

Hökmdar yeddi qızıl dirəklili çadırında, yeddi tirmə döşək üstündə əyləşdi. Atlas geyimli Nişapur sazandaları gəldi. Süfrələr döşəndi, qızıl qədəhlər düzüldü. İlk bədələr qaldırılan zaman yetmiş yeddi şeypur şahlar şahının qələbəsi şərafinə gurladı.

Lakin elə bu vaxt şahın qorxunc vəzirini Taygöz Yusif içəri girib, hökmdarın hüsurunda yera qədər təzim etdi. Şah boğalmış qədəhini yanındakı qara qula verib qaşlarını çatdı.

- Hardasan, vəzir?! - dedi. - Yoxsa mənim qələbəmin təntənəsi sən üçün mənasızdır?

Taygöz Yusif bir daha yera qədər təzim edib:

- Qibleyi-aləm, - dedi, - mən aciz Yusif sənə sadiq qulunam. Şahlar şahının hüsuruna gecikməyimin səbəbi var.

Hökmdar vəzirin səsinə qara xəbər əlamətini duyaraq:

(Hekayə)

- Nə olub, vəzir? - dedi. - Tez söylə! Vəzir üçüncü dəfə təzim edib:

- Qibleyi-aləm yüz illərlə sağ olsun! - dedi. - Oğlun Maliktac xəstələnmişdir.

- Nə danışsən, vəzir! - deyər şah ayağa qalxdı.

Şahzadə Maliktac qonşu çadırdə qızdırma içində yatırdı, hər tərəfində yeddi qara qul əlləri döşündə sükut içində dayanıb, gözlərini ona zilləmişdi.

Hökmdar vəzirin müşayiəti ilə çadıra daxil olduqda, qullar yera düşənib alınlarını torpağa qoydular. Şah oğluna yanaşıb, barmaqlarında ləl-cəvahir sayrışan ağ əlini onun alına qoydu:

- Oğlum, Maliktac! - deyər həyəcanla səsləndi.

Lakin xəstədən cavab gəlmədi. O zaman şah, rəngi ağarmış halda üzünü vəzirə sarı çevirib, qorxulu və titrək səslə:

- Bu saat hər tərəfə çaparlar göndərilsin, - dedi. - Qoy dünyanın bütün biliciləri buraya toplansın.

Şah bütün günü oğlunun başı üstündən tərpənmədi, gözlərini yummadı. Heç nə yemədi.

Şəhəri vəzir qayıdıb:

- Qibleyi-aləm, — dedi, — şəhərdə ancaq tək-tək qocalar, uşaqlar qalıb, qırılan qırılıb, sağ qalanlar da gecə ikən meşələrə qaçıb. Çox axtarandan sonra bir falçı qarıya rast gəldik.

- Bəs falçı nə oldu? - deyər şah qəzəblə soruşdu.

- Gəlmədi. Şahzadənin yanına gətirilməsini istədi.

- Aha! - deyər şah kibirlə gülüm-sədi.

Mən onu ocağa atdırıb yandırardım, qibleyi-aləm, ancaq...

Şah vəzirin sözünü kəsib:

- Taxt-rəvan hazırlansın, - deyər əmr etdi.

Hökmdar öz rəiyyəti ilə birlikdə insan cəsədləri ilə dolu xaraba küçələrdən keçib, balaca bir komanın qabağında dayandı. Taxt-rəvanı qulların çiyindən alıb, yera qoydular. Şahzadəni ehtiyatla içəri gətirdilər. Yarıqaranlıq evin içində ucaboylu bir qarı durmuşdu. Şah daxil olan zaman o, yerindən qımıldanmadı, təzim etmədi, büt heykəl sükunəti ilə dayanıb durdu.

Şah keçib xəstənin baş tərəfində qoyulmuş döşək üstündə əyləşərək:

- Qarı, - dedi, - deyirlər sən cinlərin, uğursuz ruhların dilini bilir-sən. Sağalmaz dərdlərə dəva edirsən. Budur, mənim oğlum Maliktac od tutub yanır. Məşum ruhlar onun hüsunu oğurlayıb aparmışlar. Səndən əlac istəyirəm, qarı. Əgər, onu sağalt-sən, evinin dirəklərini qızıla tutdura-cağam. Əgər xəyanət etsən, cəhənnəm kimi zəbanə çəkib yanacaqsan.

Qarı:

- Mən anayam, - dedi və bir qab su alıb, taxt-rəvanın qarşısında yerə çökdü.

Sonra dodağının altında nə isə oxuyub suya üfürdü və bir an kəsəyə diqqət edərək, ağır və zəhmli nəzərlərini qaldırıb:

- Ey şah, — dedi, — mən burada minlərlə qəzəbli ruh görürəm. Onlar xəbər alır: “Şah öz oğlunu çoxmu sevir?”

Şah vahimə ilə:

- Nə danışsən, qarı? - dedi. - O, mənim yeganə varisimdir. Böyük bir məmləkət gözüni ona dikmişdir. Mən yeddi il dua edib, yeddi min qurban kəsəndən sonra böyük Yaradan onu mənə əta edib. O böyüdü, Kəyan mülkündə birinci pəhləvan oldu.

Falçı təkrar suya baxıb dedi:

- Ağsaçlı bir qarı soruşur: “Şahzadənin anası varmı?”

Şah:

- Var, qarı, - dedi, - onun anası Xədicəbanu Yer üzündəki arvadların ən xoşbəxtidir. Çünki o, mənə Maliktac kimi oğul bəxş etmişdir.

Nəhayət, yeddi gündən sonra şahzadə gözlərini açıb yemək istədi. On birinci gün isə onun tamamilə sağalıb ayağa qalxdığını qoşun əhlinə xəbər verdilər.

Şah, falçıya bir kisə qızıl verib:

- Qarı, - dedi, - çiçəklərin hikmətini aç mənə söylə.

Qarı başını bulayıb:

- O sirri mən heç kəsə açə bil-mərəm, hökmdar, - dedi. - Ancaq oğluna o çiçəklərdən çəkilməş elə dərman verərəm ki, bir də azar üzü görməz.

Bu sözlərdən sonra qarı, qızılgül rəngli maye ilə dolu bir kasa gətirdi. Şah kasanı alıb, burnuna tutdu:

- Bu, müşkdür, ənbərdir, nədir, qarı? Ətri insanı bihuş edir.

- O, dünyanın ən nadir çiçəklərindən çəkilib, - deyər qarı cavab verdi.

Hökmdar dərmanı yarisinə qədər özü içib, qalanını da oğluna verərək:

- And içirəm ki, mən ömrümdə bu şirinlikdə şərbət içməmişəm, - dedi.

Şahzadə qalan şirəni son damlasına qədər içib, kasanı qarıya qaytardığı zaman falçı rahat nəfəs aldı.

Şah qarının üstünə daha bir kisə qızıl tullayıb, yanında dayanmış Taygöz Yusifə müraciətlə:

- Vəzir, — dedi, - o vaxt uğursuz ruhlar mənim şənliliyimi pozmuşdu. İndi dünyada heç bir dərdim yoxdur. Qoşun əhlinə tapşır ki, üç gün, üç gecə elə bir şadıvanlıq etsinlər ki, göydə gün üzü tutulsun.

- Atılan ox bir daha geri qayıtmaz, hökmdar, hər dəqiqənin bir hökmü var! - deyər Ballı qarı astadan dilləndi.

- Dəlimi olmusan, arvad? Nə danışsən? - deyər şah qəzəblə yerindən qalxdı.

Və birdən o, mədəsində hiss etdiyi dəhşətli ağrıdan sarsılaraq, əl atıb vəzirin çiyindən yapışdı. Elə bu anda şahzadə də kökündən qırılmış sərv kimi silkələnib, arxasında dayanmış qara qulun qucağına aşdı.

- Zəhər! — hökmdarın sinəsindən vəhşi bir səs qopdu.

- Bəli, zəhər... - deyər Ballı qarı axayınlaqla təkrar etdi.

Şah yerdə ilan kimi qıvrılan oğluna baxıb:

- Vəzir, əlac! - deyər qışqırdı.

Və artıq ayaq üstündə dayana bilməyib, döşəyin üzərinə yıxıldı. Sonra başını qaldırıb:

- Qarı, - dedi, - heç olmasa, oğluma bir çarə elə. Axı sən onu ölüm-dən qurtarmışdın, axı sən deyirdin, mən anayam.

- Bəli, qibleyi-aləm! - deyər Ballı qarı ah çəkdi. - Mən anayam!..

Şah ilə oğlu dəhşətli əzablardan sonra öldülər...

Taygöz Yusifin əmri ilə qarını öz otağında qoyub qarını bağladılar. Sonra qoşun əhlinin hər biri onun koması üzərinə bir at torbası torpaq tökdü. Günün axırında günəşin son işığı Savalanın zirvəsindəki buludlarda saralıb sönən zaman qarının koması üstündə böyük bir təpə qalxdı. Sonra yağan yağışlar onun torpağını bərkitdi. Gələn bahar təpədə sarı tikanlı boz qanqallar bitdi. Təpəyə “Qarı dağı” dedilər.

Sonrakı əsrlərin küləkləri, selləri şəhərin xərəbəliklərindən heç bir əsər qoymadı. Onun yeri hər bahar qızıl lalələrlə örtülən bir düzənlik oldu. Şəhərdən yadigar yalnız Qarı dağı qaldı. O vaxtdan bəri Qarı dağının altında bir çeşmə qaynayır. Uzaq mənzildən gəlib keçən yolçular onun suyundan içib, ürəklərinin yanğını söndürürlər...